

ALMACELLES

DESAPAREGUDA

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU HISTÒRIC D'ALMACELLES

Òscar Lalana i Foj

ALMACELLES DESAPAREGUDA

 efadós®

ALMACELLES DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2026

© dels textos: Òscar Lalana i Foj

© del pròleg: Amat Baró i González

© de les fotografies: diversos autors

© de la col·lecció: Editorial Efadós

© de l'edició: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3, nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Col·laboració:

**Ajuntament
d'Almacelles**

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel

Fotografia de la coberta:

Autoria desconeguda / Arxiu Històric d'Almacelles

Acrònims:

CSA (Col·legi Sant Antoni)

IEI (Institut d'Estudis Ilerdencs - Diputació de Lleida)

ISBN 979-13-87658-49-6

DL B-1641-2026

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

La remor dels camins

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Almacelles, gresol de ponent

Pàg. 13

EL CENTRE HISTÒRIC

La plaça de la Vila

Pàg. 75

L'EIXAMPLE DEL SEGLE XIX

L'entorn del centre històric

Pàg. 121

ELS EIXAMPLES DEL SEGLE XX

El barri de les Cases Barates

Pàg. 159

AGREGATS, MASOS I ALTRES INDRETS

ELS MASOS

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LA REMOR DELS CAMINS

Amat Baró i González

Almacelles desapareguda és el testament d'un gest que se n'ha anat per no tornar. Ara bé, si l'arena del rellotge és indeturable, l'art, els llibres, *aquest llibre*, constitueixen el miracle de tornar etern cada moment fugisser. D'aquesta manera, en l'objecte que ara teniu a les mans veureu la vila d'Almacelles com el testimoni d'un oracle que ens exhorta a rescatar la virtut del passat. La lliçó d'aquestes pàgines és un poble que no parcel·la l'espai, sinó que n'ofereix un de sol per a tots –fins els animals hi caben! Rucs, cavalls, porcs, gossos i gats compartint la vida amb totes les generacions per celebrar les festes, per plànyer els tràngols. El poble viu i conviu en l'ambient dur d'una autosuficiència

que no depèn d'una macroeconomia de mercat. Pagesos, artesans i mestresses de casa despleguen llurs oficis en una precarietat lliure i articulada. I troben esgambi i consol en uns carrers de terra i fang que, lluny encara de ser un cementiri de llaunes amb motor, acullen jocs d'infants, festes d'amants i caminades dominicals.

Parlàvem del gest. Un gest humil com la natura de què la vila és una emanació: cases de pedra, cadires de bova, cistells de vímet, sillons de ceràmica; un gest innocent que s'admira en el cartell d'una pel·lícula, en la carpa d'un circ, en l'adveniment d'una màquina de cosir o en el retruny d'un tractor. Innocència, al cap i a la fi, malgrat la colonització militar, lingüística i eclesiàstica que ens mostren moltes de les instantànies. Però aquest llibre no és un film bèl·lic, ans de Fellini: mediterrani, tràgic, màgic. His-

tòries d'amistat entre un nen i un ruquet, ulls esbataats davant un espectacle de prestidigitació, veïns fent rogle a la fresca, expedicions infantils a la bassa guarnides de rocs, bastons i altres amulets.

Just en el temps que aquest instant mil·lenari s'esvania pels dictàmens del destí, aparegué la màquina de retratar per deixar constància dels tresors de què prescindiria l'era següent, la nostra. I ara, gràcies a aquest volum, reviuem la flama ancestral –heus ací la virtut de la fotografia: congelar la Idea.

I sols amb la Idea per bandera, podrem salvar les onades del Temps i fer-nos dignes d'aquells que, trepitjant els camins que nosaltres fressem avui, ens obriren pas en aquest poble, Almacelles; ens obriren pas a la vida.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU HISTÒRIC D'ALMACELLES

Introducció

ALMACELLES, GRESOL DE PONENT

Òscar Lalana i Foj

Heus ací un recull força interessant d'imatges d'una Almacelles ja desapareguda, tal com indica el títol d'aquesta col·lecció.

La selecció del material gràfic no ha estat gens fàcil, ja que l'objectiu era mostrar en una mena de mosaic, mai prou ampli però força entenedor, el llegat d'una població que té en el seu ADN el fet d'haver estat el gresol d'una societat plural, diversa i feta d'una allau de gent arribada d'arreu des del seu mateix naixement, no fa pas tant dins dels paràmetres de la història.

Aquest, segurament, és el principal tret d'identitat del caràcter d'Almacelles, una vila forjada a partir de les

sensibilitats de centenars de colons arribats de pagès i de ciutat durant el segle XVIII, seguits de noves onades de nouvinguts cap a mitjan segle XIX amb la construcció del ferrocarril. A principis del segle XX es va produir la posada en funcionament del Canal d'Aragó i Catalunya, i, després de la Guerra Civil, s'hi establiren, encara durant uns anys més, centenars de nous vilatans provinents del sud i del centre d'Espanya, d'Aragó i d'altres punts de l'Estat, fins a convertir Almacelles en una de les poblacions més puixants i dinàmiques de la demarcació de Lleida.

Aquesta barreja o *melting pot*, com hom l'anomena en anglès, ha continuat ben viva fins als nostres dies amb l'establiment d'un nombrós col·lectiu de migrants provinents de més de mig centenar de països diferents que confereixen

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU FAMÍLIA PARÍS-ROCA

DIES DE FESTA GROSSA

Cercavila durant la Festa Major d'Almacelles del 1958. Molts dels elements festius d'aquest acte s'han perdut, com els famosos Cavallets, o s'han transformat substancialment, com els gegants i la rècula de capgrossos.

CANVIS EN LA PAGESIA

Curs de poda d'arbres fruiters l'any 1958 als primers pagesos d'Almacelles que es van interessar per plantar aquesta mena de cultiu al terme. A diferència d'altres municipis lleidatans, la implantació extensiva d'arbres fruiters no va acabar de reeixir mai.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU HISTÒRIC D'ALMACELLES

a l'Almacelles actual una personalitat heterogènia i cosmopolita sense parió al nostre entorn, lluny de les peculiaritats pròpies que puguin tenir els pobles i viles veïns.

Així doncs, en aquest llibre trobareu imatges ja conegudes –i altres d'inèdites– d'un passat ja llunyà que s'atura als anys setanta del segle xx. És un repàs d'espais, indrets i racons ja perduts, que només resten en el record i sobre el paper d'aquest llibre fantàstic i que formen part d'aquesta Almacelles desapareguda. És una Almacelles certament diferent, en blanc i negre, i on la gent que hi surt reflectida sembla talment que encara respira, s'emociona i viu.

Com no podia ser d'una altra manera, voldria agrair l'interès que va demostrar l'Editorial Efadós en el fet que fos jo qui posés text a les imatges, i també vull donar les gràcies a l'amic i poeta almacellenc Amat Baró, que hi ha

col·laborat amb un pròleg ple de sensibilitat i d'aquells mots tan ben escollits que només un mestre de la mètrica com ell sap emprar per il·lustrar magistralment l'encapçalament d'un llibre tan excepcional com aquest. Mil gràcies, també, a tots els particulars, institucions, entitats i a l'Arxiu Històric de l'Ajuntament d'Almacelles per haver cedit aquestes magnífiques imatges que finalment s'han triat i que s'han reproduït per al gaudi i la satisfacció dels lectors.

Per acabar, un darrer desig: que cada fotografia que conforma aquest aparador de l'Almacelles desapareguda sigui una eina útil per conèixer i sentir una mica més allò que ha fet del nostre poble l'essència i l'ànima del que encara és avui dia, un referent de pluralitat i de riquesa social que cal preservar, conèixer i difondre a través de reculls com aquest que teniu a les mans. Espero que gaudiu d'aquesta finestra al passat del nostre poble!

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU HISTÒRIC D'ALMACELLES

EL CENTRE HISTÒRIC

La plaça de la Vila

L'Almacelles actual, la que coneixem avui dia, té els seus orígens en el projecte il·lustrat del 1771 del mestre d'obres Josep Mas Dordal, patrocinat pel ric comerciant barceloní Melcior de Guàrdia i Matas i ratificat pel rei espanyol Carles III mitjançant la reial concessió del despoblat d'aquest terme el 3 de juny del 1773. La idea de bastir una nova població seguint una retícula ortogonal va ser tot un èxit i de seguida es va escollir un tram de l'antic camí ral de Lleida a Osca per fer el carrer principal, amb una gran plaça central que articularia en quatre seccions la resta de la població: el carrer Major a llevant, el carrer de la Mercè a ponent i la plaça de la Vila al bell mig, amb l'església a una banda i el palau del nou senyor d'Almacelles a l'altra. El turó de les Santes Creus, al nord, facilitaria l'ompliment de dues grans basses previstes amb l'aigua de la pluja que s'escolaria pels vessants del tossal avall i que es recolliria gràcies a un sistema d'escorrenties i canals projectats.

L'ALMACELLES DEL TOMBANT DE SEGLE

Curiosa imatge d'un dels accessos principals a la vila el 1929 des del camí Vell de Sucs, actual inici de la urbanització dels Aubacs. En destaca la silueta del poble en aquells anys, amb l'antic campanar, la xemeneia de la Bòbila Simó, Casanovas i González, un tossal de les Santes Creus notablement més alt i desenes de pellers arrodonits escampats per les eres dels afores del poble.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU HISTÒRIC D'ALMACELLES

